

УДК 630x945.31(477.54)

О. М. Голікова

Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва

**ВАРШАВСЬКЕ ЛІСІВНИЧЕ УЧИЛИЩЕ ТА ЙОГО РОЛЬ
У СТАНОВЛЕННІ ФАКУЛЬТЕТУ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА
ХАРКІВСЬКОГО НАУ імені В. В. ДОКУЧАЄВА**

Метою статті є виправлення хибних висновків з питання започаткування лісівничої освіти в Харківському національному аграрному університеті імені В. В. Докучаєва. На основі архівних джерел автор доводить, що лісівничий факультет ХНАУ бере свій початок від Лісівничого училища у Варшаві, заснованого 17 (5) жовтня 1816 р., а отже, виник на 24 роки раніше від загальноствановленої дати, пов'язаної зі створенням у 1840 р. Інституту сільського господарства і лісівництва у Маримонті (Королівство Польське). Практичне значення роботи полягає в: 1) узгодженні дат заснування лісівничих факультетів ХНАУ та Головної Школи Сільського Господарства у Варшаві, з якою харківський виш має спільне історичне минуле; 2) уточненні рубіжних дат напередодні 200-річчя ХНАУ.

Ключові слова: аграрна освіта, лісівнича освіта, Харківський НАУ імені В. В. Докучаєва, Інститут землеробства у Маримонті, Лісівниче училище у Варшаві, Інститут сільського господарства і лісівництва у Маримонті.

Целью статьи является исправление ошибочных выводов по вопросу о начале лесоводческого образования в Харьковском национальном аграрном университете имени В. В. Докучаева. На основе архивных материалов автор попытался доказать, что факультет лесного хозяйства ХНАУ берёт свое начало от Лесного училища в Варшаве, основанного 17 (5) октября 1816 г. Следовательно, возник на 24 года раньше от общепризнанной даты, связанной с образованием в 1840 г. Института сельского хозяйства и лесоводства в Маримонте (Королівство Польское). Практическое значение работы заключается в: 1) согласовании дат основания лесных факультетов ХНАУ и Главной Школы Сельского Хозяйства в Варшаве, с которой харьковский вуз имеет общее историческое прошлое; 2) уточнении рубежных дат накануне 200-летия ХНАУ.

Ключевые слова: аграрное образование, лесоводческое образование, Харьковский НАУ имени В. В. Докучаева, Институт земледелия в Маримонте, Лесное училище в Варшаве, Институт сельского хозяйства и лесоводства в Маримонте.

The aim of the article is correcting the wrong conclusions as for the question concerning the origin of Forestry education at Kharkiv NAU named after V.V. Dokuchayev. On the base of archival sources the author proves that Forestry department of Kharkiv National Agrarian University takes its origin from Forestry professional school in Warsaw which was founded on the 17th (5th) of October 1816. So, the above mentioned department appeared 24 years earlier the generally accepted date connecting with the creating of Agricultural and Forestry Institute in Marimont (Kingdom of Poland) in 1840. The practical importance of this work lies in the following: 1) coordination of foundation dates of Forestry departments of KhNAU and Main Agricultural School in Warsaw with which Kharkiv higher educational establishment has common historic past; 2) clarification of bordering dates on the eve of the 200th anniversary of Kharkiv National Agrarian University.

Keywords: agrarian education, forestry education, Kharkiv V.V. Dokuchayev National Agrarian University, Institute of Agriculture in Marimont, Forestry School in Warsaw, Institute of Agriculture and Forestry in Marimont.

Наближення 200-річчя Інституту землеробства у Маримонті, який було засновано 5 жовтня (23 вересня) 1816 р. за указом російського імператора і короля польського Олександра I і правонаступником якого є Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва,

© Голікова О. М., 2014

робить актуальним наукове осмислення витоків аграрної освіти й науки сучасних Росії, Польщі та України – країн, спільною спадщиною яких є історія Маримонтського інституту.

Своєю чергою, факультет лісового господарства ХНАУ імені В. В. Докучаєва є одним з найстаріших у системі вищої аграрної освіти України і світу. Він бере свій початок від створеної 17 (5) жовтня жовтня 1816 р. за указом імператора Олександра I Лісівничої школи (синонімічна назва – училище; подекуди в архівних документах – інститут) у Варшаві. Як повідомляє сайт Головної Школи Сільського Господарства у Варшаві (польською – Szkoły Główniej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie; англійською – Warsaw University of Life Sciences), з якою Харківський агроуніверситет має спільне історичне коріння, ця школа була «першим академічним лісівничим навчальним закладом на польських землях і одним з перших лісівничих – у світі» [5]. Цей факт безпосередньо підтвердили колеги з варшавської Головної Школи Сільського Господарства – заступник декана з наукової роботи факультету лісового господарства, професор Міхал Засада та завідувач кафедри лісокористування, професор Петро Пасхаліс-Якубович, що взяли участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Лісівнича освіта і наука: історія, сучасний стан та перспективи розвитку», яка відбулася у ХНАУ 16–19 жовтня 2013 р. А отже, настав час переглянути мало обґрунтований висновок, згідно з яким «історія лісогосподарського факультету Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва почалася в 1840 р., коли після приєднання до Маримонтського землеробського інституту Варшавської школи лісничих був організований Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва» [1, с. 317].

Цей висновок традиційно містився в усіх наукових виданнях з історії ХНАУ. Історія Лісівничої школи у Варшаві та базових принципів її організації залишалася поза межами наукового дослідження. Щоправда, автор першої наукової роботи з історії Харківського агроуніверситету (на той час – Харківського сільськогосподарського інституту – ХСГІ) Й. Д. Фурсенко згадує про приєднання до Інституту землеробства у Маримонті в 1840 р. Варшавської Лісівничої школи, без з'ясування ролі цього навчального закладу в історії польської, російської та української лісівничої освіти [3, с. 10]. Проте саме в дослідженні цього автора, що вийшло друком 1968 р., уперше чітко було зазначено, що датою заснування ХСГІ є 1816 р., і що інститут бере свій початок від Інституту землеробства у Маримонті. А вже у Грамоті Президії Верховної Ради СРСР від 7 квітня 1941 р. про нагородження ХСГІ орденом Трудового Червоного Прапора зазначалося: «...в ознаменування 100-річного ювілею Харківського сільськогосподарського інституту» [1, с. 89]. Отже, тривалий час датою заснування інституту вважався 1840 р. – рік приєднання Лісівничої школи у Варшаві до Інституту землеробства у Маримонті й заснування у такий спосіб Інституту сільського господарства й лісівництва у Маримонті.

У нарисах з історії Харківського НАУ, що вийшли друком у 2006 р. у зв'язку зі 190-річчям вишу, також нема історії Варшавської Лісівничої школи та інформації про її значення у становленні факультету лісового господарства навчального закладу [4, с. 209]. Деякі зрушення у цьому питанні сталися 2011 р. У колективній монографії, присвяченій 195-річчю ХНАУ, зазначено, що Лісівниче училище у Варшаві до 1840 р. існувало як самостійний вищий навчальний заклад [1, с. 65]. Аргументації це положення не мало.

Висновок про становлення факультету лісового господарства Харківського НАУ у 1840 р. хибно позначився й на вивченні питання щодо заснування лісогосподарського факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ). На сайті НУБіП зазначено: «Лісогосподарський факультет бере початок свого існування від лісового відділення, утвореного приєднанням до Маримонтського землеробського інституту Варшавського лісового училища у 1840 р.» [2].

Справа в тому, що на початку 30-х рр. ХХ ст. Харківський СГІ зазнав докорінної реорганізації у зв'язку з розукрупненням вищих закладів освіти. 28 червня 1930 р. з виведених з його складу

факультетів і кафедр було створено нові спеціалізовані навчальні заклади та науково-дослідні інститути. А сам інститут було перейменовано на Харківський інститут зернових культур, у складі одного агрономічного факультету. Лісівничий факультет з усіма лабораторіями та обладнанням було переведено до Києва.

У цьому ж році шляхом об'єднання факультету лісового господарства Харківського СГІ і лісоінженерного факультету Київського СГІ було створено Український лісотехнічний інститут; з 1936 р. – однофакультетний Київський лісогосподарський інститут. Чергова реорганізація вищої школи у 1954 р. своїм результатом мала створення на базі Київського сільськогосподарського та Київського лісогосподарського інститутів Української сільськогосподарської академії. У результаті подальших перетворень академія 2008 р. була реформована в Національний університет біоресурсів і природокористування України, у складі якої й перебуває лісогосподарський факультет. Як правонаступник факультету лісового господарства ХСГІ, лісогосподарський факультет НУБіП справедливо включає до своєї історії польський період історії харківського вишу, щоправда, без аналізу значення Лісівничої школи у Варшаві (1816–1840 рр.) у становленні вищої лісівничої освіти.

Метою нашої публікації є дослідження проблеми витоків лісівничої освіти у Харківському НАУ. Вивчаючи це питання, автор спробує довести, що від самого початку свого існування Лісівнича школа (училище) у Варшаві створювалася, по-перше, як державний вищий навчальний заклад, по-друге, на тих самих засадах, що й Інститут землеробства у Маримонті. Дати у статті наведено за обома календарними стилями: старим і новим, адже польські історики вважають за дату створення Інституту у Маримонті 23 вересня 1816 р. (згідно з датою на указі Олександра I про заснування вишу) [6].

Фундаментальною основою для вивчення цих питань послуговували документальні матеріали за 1816–1919 рр., які перебували на постійному зберіганні в архіві ХСГІ до 1970 р., коли їх було передано до Державного архіву Харківської області (далі – ДАХО). Деякі з переданих до ДАХО документів збереглися в копіях і зараз представлені на стендах музею історії ХНАУ або в архіві агроуніверситету. Складений на той час опис документів інституту за 1816–1919 рр. засвідчив, що передані до ДАХО матеріали було сформовано з «розсипу окремих документів за різні роки» [7, оп. 3, арк. 23.]. До опису було внесено 146 документів – усе, що збереглося в архіві з польського періоду історії вишу. Сьогодні документи, що нас цікавлять, представлені у ДАХО у Фонді 669 (Маримонтський землеробський інститут Міністерства Народної освіти, м. Маримонт). Особливе значення для нашого дослідження мають: Статут Варшавського Лісівничого училища від 1 лютого (20 січня) 1818 р., в якому міститься посилання на указ Олександра I про заснування Лісівничого училища у Варшаві від 17 (5) жовтня 1816 р. [8, ф. 669, оп. 3, од. зб. 2, арк. 1–5]; Положення про внутрішню організацію Ради Лісівничого училища від 1 квітня (20 березня) 1818 р. [8, ф. 669, оп. 3, од. зб. 3, арк. 1–6]; Записка директора інституту Бенджаміна Флята під загальною назвою «План заснування землеробської школи у Маримонті» від 15 (3) серпня 1818 р. [8, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 1–7], Свідчення про навчальну роботу Варшавського Лісівничого училища (1818–1823 рр.) [8, ф. 669, оп. 3, од. зб. 10, арк. 1–8] тощо. Наведені документи надають можливість відтворити історію становлення одного з перших у світі лісівничих навчальних закладів.

Статут Варшавського Лісівничого училища було затверджено 1 лютого (20 січня) 1818 р. на засіданні Адміністративної Ради у Варшаві. Під документом стоять підписи: міністра, головуючого в Урядовій комісії віросповідання і народної освіти Станіслава Костки Потоцького; радника, статс-секретаря, бригадного генерала Ксаверія Косецького. Надалі Статут було опрацьовано в Урядовій комісії фінансів. Документ складається з шістьох розділів із внутрішньою наскрізною нумерацією статей: 1. Загальні положення (ст. 1-5). 2. Про учнів Лісівничого училища (ст. 6-11). 3. Предмети, що викладаються, і теоретичні курси (ст. 12-20). 4. Про практичні курси (ст. 21-31). 5. Про прийняття на службу кандидатів на лісові посади (ст. 32-38). 6. Про призначення на вищі посади новопризначених лісових чиновників (ст. 39-42).

Положення про внутрішню організацію Ради Лісівничого училища було затверджено 1 квітня (20 березня) 1818 р. на засіданні цієї Ради. Цей документ містить 27 статей. Статут училища

і Положення про його внутрішню організацію склалися на час існування Королівства Польського як автономного державного утворення у складі Російської імперії, відповідно до підписаної Олександром I у 1815 р. Конституційної Хартії Королівства. Отже, створення Лісівничого училища відображало передусім тогочасні потреби Польщі у підготовці лісівників на академічних засадах і здійснювалося в умовах певної фінансової автономії краю згідно з польськими освітніми традиціями.

Відповідно до Статуту, на початковому етапі свого існування училище було підпорядковане Урядовій комісії віросповідання і народної освіти, а також комісії фінансів. Управління Лісівничим училищем покладалося на Раду, яка під головуванням і за керівництва Генерального Директора казенних лісів складалася з Головного Надлісничого і викладачів Лісівничого училища (ст. 2). Викладачів призначала Комісія фінансів, за поданням Генерального Директора казенних лісів (ст. 3). Лісівниче училище мало свої бібліотеку й музеї – ботанічний, зоологічний, мінералогічний та інші.

Учнів поділяли на дві групи. До першої включали тих, хто мав намір присвятити себе лісівничому покликанню. Їх вносили до книги Лісівничого училища й називали «дійсними учнями». До другої групи належали всі інші. Їх називали «слухачами» (ст. 6). Майбутній дійсний учень мав за два тижні до початку занять надати: 1) свідоцтво про зняття опіки або дозвіл батьків чи опікунів; 2) документи про народження (претендент мав бути не молодшим за 16 років); 3) гідне довіри свідчення про високу моральну поведінку; 4) довідку від лікаря про міцне здоров'я, добрі зір і слух та здатність переносити холод і негоду; 5) свідоцтво про закінчення повного курсу або хоча б четвертого класу Воєводських шкіл, у крайньому разі – про закінчення повітових шкіл (ст. 7). Наведені документи розглядалися Радою Лісівничого училища. Якщо претендента приймали у дійсні учні, він давав урочисту обіцянку про вірність лісівничому покликанню та неодмінне слідування правилам Лісівничого училища – як чинним, так і тим, що прийматимуться у майбутньому (ст. 8).

Учні на час навчання утримувалися власним коштом (ст. 9). Водночас кожен учень мав сплатити до училищної каси 18 польських злотих. Деяких учнів звільняли від цієї плати, якщо Рада визнавала їхню неспроможність внести потрібні кошти (ст. 10). Щорічні стипендії розподілялися також училищною Радою (ст. 11).

Увагу привертають предмети й теоретичні курси, які викладалися (ст. 12). Усі предмети поділялися на групи: 1) *математичні* (арифметика, геометрія, тригонометрія – стосовно предметів лісівництва; землемірство і нівелювання; механіка, наука про важелі тощо; водне будівництво – в обсязі, необхідному для будівництва загат, гребель, канал, мостів); 2) *природничі* (ботаніка; лісова ентомологія; мінералогія – в обсязі, потрібному для розрізнення ґрунтів; основи фізики і хімії); 3) *власне лісівничі науки* (лісорозведення; лісова таксація; лісові технології з вивченням найкращих способів випалювання вугілля, приготування поташу, перегонки смоли, дьогтю і скипидару; лісова адміністрація, а саме: лісова поліція, лісоуправління, лісова статистика, закони і місцева організація лісів; рахівництво і діловодство); 4) *мисливствознавство* (зоологія ловчих тварин; правила лову, дресура мисливських собак і ловчих птахів; мисливська термінологія); 5) *допоміжні науки* – польський правопис; малювання; німецька мова.

Повний курс навчання у Лісівничому училищі становив два роки (ст. 13, 14). Відвідування лекцій з усіх дисциплін було обов'язковим. Звільнити від лекцій з поважних причин мала право тільки училищна Рада (ст. 15). У кінці кожного року навчання – екзамен. Учні першого курсу склали екзамен для переходу на другий курс. Після двох років навчання обов'язковим був Генеральний екзамен, за результатами якого випускників розподіляли «по чотирьох відділеннях лісівничої спеціальності». Першу групу випускників направляли на найвищі посади, а саме: Радника, лісового Асесора, Генерального Надлісничого, викладачів лісівництва; другу – на місцеві адміністративні посади – Надлісничих, Лісничих, Підлісничих; третю – на посади з лісівничого межування; четверту – на лісівничу канцелярську службу (ст. 16–20).

Наступні статті Статуту присвячені практичним заняттям (с. 22–31). Право займатися будь-якою лісівничою діяльністю мали лише особи, що успішно склали практику та отримали належні

свідоцтва. Отже, ще два або три роки колишні дійсні учні були «практикантами». Здібних до адміністративних обов'язків – вищих та місцевих – віддавали під нагляд урядового Надлісного або управляючого якогось лісництва. Практикантів, що мали здібності до межування, відправляли на практику до урядових лісівничих землемірів для вивчення лісівничої межової справи. Ті з практикантів, що не виявили здібностей у двох наведених вище спеціальностях, проходили практику за особливим планом у канцелярській справі.

Рада Лісівничого училища після вивчення свідоцтва про проходження практики видавала практиканту посвідчення, яке мала затвердити Генеральна Дирекція Казенних Лісів. Після цього документ передавався в Урядову Комісію Внутрішніх Справ і Поліції для вирішення питання про отримання диплому відповідно до загальних правил за умови складання екзаменів в Екзаменаційній Комісії.

Особливо серйозні вимоги висувалися до проходження адміністративної практики. Перший рік практики (або «нижча практика») закінчувався сімома екзаменами. Якщо практикант на іспитах отримував оцінку «добре», він залишався ще на один рік на нижчій практиці. Якщо на другому екзамені з нижчої практики практикант отримав також оцінку «добре», його, за рішенням Генерального Директора, заносили у список кандидатів на посаду Підлісничих. Практикантів, що отримували на другому екзамені оцінку «дуже добре», заносили в список кандидатів на посади Лісничих і Надлісничих.

Ті практиканти, що на першому екзамені отримували оцінку «дуже добре», за умови закінчення повного курсу Воєводських шкіл переходили на курс «вищої практики» з метою ознайомлення з вищим лісівничим управлінням. Вища практика тривала ще два роки, після чого практикантів, що отримували оцінку «добре», заносили до списку кандидатів на посаду Надлісничих. Тих, хто мали оцінку «дуже добре», заносили до списку кандидатів на посади Генеральних Надлісничих, Асесорів або Лісівничих Радників, а також на посади викладачів, якщо вони додатково надавали документи про закінчення таких університетських курсів: адміністративних наук, місцевих законів, прикладної математики, фізики і хімії у повному обсязі університетської програми, природничої історії.

Як бачимо, організація навчального процесу у Лісівничому училищі відповідала вимогам до створення вищих державних закладів освіти в Російській імперії з урахуванням специфіки польської системи освіти.

В архівних документах і в науковій літературі спостерігається певна плутанина щодо назви створеного у Варшаві лісівничого навчального закладу. Стосовно нього вживають назви: школа, училище, інститут. На думку автора, незалежно від найменування, від початку свого існування за фундаментальними принципами своєї організації Лісівниче училище створювалося як державний вищий навчальний заклад, завданням якого була підготовка лісничих для управління казенними лісами, організації і ведення лісового господарства. Спробуємо обґрунтувати нашу точку зору.

По-перше, у статутних документах – власне Статуті та Положенні про внутрішню організацію Ради Лісівничого училища – навчальний заклад визначається як школа. У сучасній Польщі дотепер чимало вишів називаються школами, що відповідає польській національній освітній традиції. Наприклад, Головна Школа Сільського Господарства у Варшаві (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie), Головна Школа Економіки у Варшаві (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie) тощо.

По-друге, у наведених російськомовних архівних документах (польських оригіналів немає – О. Г.) по всьому тексту початкова назва закладу – «школа» – виправлена олівцем на «училище». Припускаємо, що особи, які вносили ці корективи, прагнули у такий спосіб підвищити статус навчального закладу від «шкільного» до «училищного». Такі виправлення суголосні з російськими освітніми традиціями. Встановити час внесення виправлень у документи автором не вдалося. Вірогідно, їх було зроблено вже у Харкові, коли колишній Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва – так називався польський виш на час його переїзду до Харкова у 1914 р. – облаштовувався на новому місці, або, можливо, з нагоди 100-річчя приєднання

Лісівничого училища до Інституту землеробства у Маримонті близько 1940 р., або під час підготовки документів до здачі їх в архів близько 1970 р.

По-третє, висновок про заснування Лісівничого училища як вишу підтверджує той факт, що статутними документами передбачалося створення інституцій, що діяли лише у вищих закладах освіти. Йдеться про Раду Лісівничого училища, до складу якої входили Генеральний директор казенних лісів, Головний лісничий та професори Лісівничого училища; бібліотеку та різноманітні музеї – ботанічний, зоологічний тощо.

По-четверте, у доповідній записці «План заснування землеробської школи у Маримонті» від 15 (3) серпня 1818 р. перший директор Інституту землеробства у Маримонті Бенджамін Флят називає навчальний заклад, що створювався, і «інститутом», і «школою» [8, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 1–7], що надає авторові змогу зробити висновок про однаковий статус Інституту землеробства у Маримонті і Лісівничої школи у Варшаві. На підтвердження цієї думки можна зіслатися на публікацію в авторитетному польському журналі лісового товариства «Sylvan», який виходить друком з 1820 р. У цьому журналі за 1822 р. надруковано статтю «Лісівниче училище у Варшаві». Переклад цієї статті російською мовою зберігається в ДАХО [8, ф. 669, оп. 3, од. зб. 10, арк. 7–8]. На жаль, оригінал статті відсутній, як і немає інформації про її автора, який стверджував: «... країни, що володіють величезними лісами, потребують великої кількості освічених і досвідчених лісних чиновників ... Настав час, щоб у Королівстві Польському, з його величезними лісами, відкрився подібний інститут». Далі автор докладно аналізує досвід роботи Лісівничого училища у Варшаві, називаючи його за чергою то школою, то інститутом. На нашу думку, на початку XIX ст. і польське, і російське суспільства ще не мали чітких розмежувальних вимог, які б однозначно відокремлювали «школи» від «інститутів». Однак за базовими принципами своєї організації Лісівнича школа у Варшаві була академічним навчальним закладом, який за сучасною класифікацією може бути віднесений до вищих спеціальних освітніх закладів.

По-п'яте, урочисте відкриття Лісівничого училища відбулося 7 квітня (26 березня) 1818 р. у Варшавському Королівському університеті, заснованому також за указом імператора Олександра I у 1816 р. З дозволу Ради Варшавського університету у перший рік своєї діяльності Лісівниче училище працювало в його аудиторіях. Урядовою комісією фінансів і казначейства професорами училища були призначені професори Варшавського університету: Крисінський, Шуберт, Китаєвський, Скродзький, а також професор Варшавського ліцею Матушевський [8, ф. 669, оп. 3, од. зб. 10, арк. 1]. Через брак приміщень у перший рік роботи Лісівничого училища бібліотеку і музеї було вирішено не відкривати.

У перший рік діяльності навчального закладу в 1818 р. професорами були прочитані лекції: Крисінським – з лісової адміністрації (27 лекцій); Шубертом – з лісової ботаніки (29) та лісівництва (18); Китаєвським – з ентомології (10), мінералогії (11), хімії (11); Скродзьким – із зоології загальної і мисливської – (50); Матушевським – з арифметики (47), геометрії (46), алгебри (48) і німецької мови (43). Курс прослухали 9 дійсних учнів. За результатами екзаменів на другий курс було переведено чотирьох учнів. Одного залишили на другий рік, ще чотирьох учнів відрахували за власним бажанням. Отже, перший рік діяльності училища був непростим. Проте саме цей рік визначив напрямки подальшого розвитку лісівничої освіти як у Польщі, так і в Росії.

Наступного навчального року – 1818/19 – училище розпочало свою роботу в орендованому приміщенні у будинку Рожницького (вул. Маховецького, буд. 1346). Дванадцять кімнат будинку було розподілено у такий спосіб: дві призначалися для лекцій; дві – для бібліотеки, засідань Ради і музею; в інших кімнатах розташовувалися секретар Ради, дійсні учні і служитель. Того ж навчального року вперше предмети, що вивчали, було розподілено за курсами навчання. На першому курсі викладали: арифметику, геометрію, ботаніку, ентомологію, зоологію, мінералогію, лісівництво, німецьку мову. На другому – тригонометрію, алгебру, землемірство, нівелювання, фізику, хімію, лісокористування, оцінку лісів і облави, політичну економію, лісові технології з вивченням найкращих способів випалювання вугілля, приготування поташу тощо, сільськогосподарське будівельне мистецтво, гідротехніку і німецьку мову. На обох курсах одночасно вивчали: лісову поліцію, лісову адміністрацію, лісову статистику і топографічне

креслення. Того року в училищі навчалося 15 учнів: 11 – на першому, 4 – на другому курсі. За результатами екзаменів з першого курсу на другий було переведено вісім учнів; трьох відрахували за власним бажанням. За результатами іспитів на другому курсі чотирьох учнів було направлено на практику. Крім того, на кінець другого року роботи училища бібліотека нараховувала 426 видань.

Таким чином, Лісівниче училище у Варшаві створювалося як спеціальна (або службова) школа. Подібними школами у світі були кадетські корпуси, артилерійські, інженерні, юридичні школи, морські, гірничі, медичні інститути тощо. У цих закладах молодь набувала професійних, спеціальних знань з вузької дисципліни.

Під час антиросійського повстання 1830–1831 рр. значно поменшала кількість учнів «обох інститутів» [8, ф. 669, оп. 3, од. зб. 20, арк. 1]. (Інституту землеробства у Маримонті і Лісівничого училища у Варшаві – О. Г.). У 1832 р. було припинено їхнє фінансування через малий загальний студентів і нестачу коштів.

За розпорядженням Ради управління Королівства Польського від 13 (1) жовтня 1835 р. Інститут землеробства у Маримонті поновив свою роботу. Щодо лісівничої освіти, то питання про її відновлення набуло актуальності тільки у 1838 р., коли головний директор Урядової комісії внутрішніх і духовних справ генерал-ад'ютант С. П. Шипов та головний директор Урядової комісії фінансів і казначейства статський радник Р. Ф. Фурман (водночас у 1838–1840 рр., за відсутності намісника, він головував у Раді управління Королівства Польського) порушили клопотання про приєднання колишнього Лісівничого училища до Інституту землеробства у Маримонті. Результатом їхньої діяльності стало об'єднання двох навчальних закладів у 1840 р.

На основі вивчення архівних джерел автор дійшов висновку, що, по-перше, Лісівниче училище у Варшаві та Інститут землеробства у Маримонті створювалися на однакових засадах як державні вищі навчальні заклади в умовах певної автономії Королівства Польського, під жорстким контролем російського уряду. По-друге, лісогосподарський факультет ХНАУ імені В. В. Докучаєва веде своє літочислення від 1816 р. А отже, саме цього року було закладено фундамент лісівничої освіти сучасної України.

Література

1. Історія Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва / О. М. Голікова, А. І. Кравцов, Р. І. Киричок та ін. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Харків, 2011. – 544 с.
2. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Лісогосподарський факультет. Історія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nubip.edu.ua/node/1503/1>
3. Фурсенко И. Д. Харьковский ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственный институт имени В. В. Докучаева: очерки истории / И. Д. Фурсенко. – К. : Урожай, 1968. – 168 с.
4. Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва. 1816–2006: Нарис / Р. І. Киричок, О. М. Голікова, З. І. Грищенко та ін. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Х. : ХНАУ, 2006. – 367 с.: іл.
5. Historia Wydziału Leśnego SGGW [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wl.sggw.pl/faculty/historia?set_language=pl
6. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pl.wikipedia.org/wiki/Szkoła_Główna_Gospodarstwa_Wiejskiego_w_Warszawie
7. Архів ХНАУ імені В. В. Докучаєва.
8. Державний архів Харківської області.